

Zapisovalne težave govork in govorcev južnoslovanskih jezikov pri učenju slovenščine¹

Natalija Ulčnik, Gjoko Nikolovski

Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru, Slovenija,
natalija.ulcnik@um.si, gjoko.nikolovski@um.si

DOI: <https://doi.org/10.18690/um.ff.12.2022.18>

ISBN: 978-961-286-669-3

V prispevku izhajava iz različnih pravopisnih principov, značilnih za južnoslovanske jezike, in s pomočjo anketnega vprašalnika preverjava, katere zapisovalne težave imajo študentke in študenti Univerze v Mariboru, ki prihajajo z južnoslovanskega govornega področja in so se slovenščine učili kot drugega in tujega jezika v okviru izbirnega predmeta *Lektorat slovenščine za tujce 1*. Identificirava problematična zapisovalna mesta in z različnimi nalogami preverjava težave pri zapisovanju glasov, ki jih povzroča morfonološki pravopisni princip, značilen za slovenščino, ter interference iz maternega jezika, ki se pojavljajo pri pisanju.

Ključne besede: učenje, slovenščina, pravopisni principi, fonem, grafem, leksika.

The research is based on orthographic principles specific for South Slavic languages and focuses on spelling problems faced by the foreign students from South Slavic languages areas at the University of Maribor. All the students included in the research studied Slovene as a second and foreign language at the elective course *Lectorate of Slovene for Foreigners 1*. The results of the study were collected by a survey. By implying various tasks, we identified problematic spelling cases and difficulties when spelling phonemes, caused by Slovene morphological, orthographic principle and interferences from the mother tongue that occur in the writing process.

Keywords: learning, Slovene, orthographic principles, phoneme, grapheme, lexis.

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (*Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine*, vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

1 Uvod

Govorke in govorniki južnoslovanskih jezikov, pri katerih praviloma velja načelo *piši, kakor govoriš*, se ob učenju slovenščine kot drugega in tujega jezika soočijo z dejstvom, da se v slovenščini besede v večji meri zapisujejo drugače, kot se izgovarjajo. Pravopisni princip iz njihovega maternega jezika v začetni fazi učenja vpliva na zapis in izgovarjavo besed v slovenščini ter povzroča napake v pisni in govornici rabi jezika, in sicer tako v besedah, ki jih učeči se poznajo iz svojega maternega jezika (npr. slov. *podpredsednik* – hrv. *potpredsjednik*, srb. *potpredsednik*, mak. *помпремседател*; slov. *brezkofeinski* – hrv., srb. *beskofeinski*, mak. *бескофеински*; slov. *devetdeset* – hrv., srb. *devedeset*, mak. *десетдесет*), kot tudi v besedah, ki jih v svojem maternem jeziku ne poznajo (npr. *nahrbtnik*, *sladkor*, *kdo*). V prispevku je na izbrani ciljni skupini, ki dosega raven A2/B1 oz. B2, preverjeno, ali razkorak med izgovorom in zapisom opazneje vpliva na učenje slovenščine in povzroča večje težave pri zapisovanju besed.

2 Različni pravopisni principi

Pravopis je v osnovi vezan na skupek pravil za zapisovanje nekega jezika ob uporabi grafemov, pri čemer obstajajo različni pravopisni principi: 1) fonetični, 2) fonološki, 3) morfonološki, 4) etimološki in 5) zgodovinski (Unuk 2010, Matešić 2018). V posameznih jezikih je izbor principa rezultat spleta okoliščin in je povezan z razvojem pismenosti (prim. Unuk 2010: 27), kar v praksi pomeni, da se je uresničevanje določenega principa lahko tudi spreminjalo.

Pri zapisovanju konzontanov uporabljamo v slovenščini danes morfonološki pravopis, saj upoštevamo morfonološka (oblikoglasna) pravila, po katerih pišemo konzonante glede na položaj v krepki poziciji, tj. pred vokalom (pri nezvočnikih tudi pred zvočnikom); pri zapisu *teško* tako ne glede na izgovor izhajamo iz morfema *tež-*; obenem upoštevamo pri zapisu konzontanov tudi fonološki pravopis (npr. *miza*). Pri glasovnih premenah je upoštevan fonetični princip (npr. *gristi*, *shramba*, *moški*, *bogastvo*), pri posameznih pojavih pa tudi etimološki (npr. *volk*, v katerem je viden nekdanji izgovor) in zgodovinski princip (npr. pri zapisovanju vokalov: *megla*). Prim. Unuk (2010: 27, 32, 35).

Za hrvaščino velja danes fonološko-morfonološki pravopis; besede se večinoma zapisujejo po fonološkem principu, zato je ta dominanten, vendar

pa obstaja tudi nekaj morfonoloških izjem, npr. zapis konzonanta *d* pred *c*, *č*, *ć*, *s*, *š* na morfemski meji: *odcijepiti*; zapis kot posledica razlikovalne vloge konzontanov *t* in *d*, npr. *grozdni* – *grozni* (prim. *Hrvatski pravopis, Pravila*). Odstopi od fonološkega principa so vidni tudi na ravni medbesednih povezav, pri katerih v zapisu niso upoštevane premene, do katerih prihaja v govoru, npr. zapis *s bratom*, četudi se izgovori *zbratom* (prim. Marijanović 2012: 6). Fonološko-morfonološki pravopis je značilen tudi za bosanski jezik (Jahić, Halilović, Palić 2000: 76), medtem ko za srbsščino velja fonološki pravopisni princip² – vsakemu fonemu v glasovnem sistemu srbsščine ustreza eden in vedno isti grafem (Subotić idr. 2012: 19, 122).³ Fonološki pravopis velja tudi za makedonščino – ta se pri pisanju besed ozira predvsem na glasovno obliko, kljub temu pa obstajajo tudi razlike med zapisom in izgovorom posameznih besed, npr. zapis *леб, град, мраз*, izgovor *лен, грат, мрас* (Конески 1981: 86).

Fonološki pravopisni princip je v osnovi lažje usvojljiv, saj se lahko pri zapisovanju v popolnosti zanesemo na slušni vtis (znan je tudi kot pravopis »za uho«), medtem ko sta morfonološki in zgodovinski bolj kompleksna, vizualno določena (znana kot pravopisa »za oko«; Subotić idr. 2012: 122), zaradi česar bi lahko sklepali, da sta tudi težje usvojljiva. Srbski jezikoslovci v zvezi s fonološkim pravopisom izpostavljajo njegovo enostavnost, transparentnost in neproblematičnost (Subotić idr. 2012: 122–123): »*Naša tradicija pismenosti nije ni tako duga ni tako bogata kao npr. engleska, nemačka, francuska ili ruska ali zato je naš pravopis jednostavan i transparentan i ne bi trebalo nikom da stvara probleme prilikom njegovog savladavanja.*«⁴

V prispevku je med drugim preverjeno, ali govorce in govorce slovenščine kot drugega in tujega jezika, ki poznajo v maternem jeziku fonološki pravopis, s težavo usvajajo morfonološki pravopis, značilen za slovenščino. Kot je znano, lahko znanja in kompetence, razvite v prvem jeziku (in drugih že usvojenih jezikih) pozitivno ali negativno vplivajo na razvoj znanj in spretnosti v novem jeziku (Grčić, Udier 2012: 213).

² 2 Pravopis temelji na načelih, ki jih je v 19. stoletju postavil Vuk S. Karadžić (Subotić idr. 2012: 122).

³ Navedeno se popolnoma uresničuje v cirilici, medtem ko se v latinici uporabljajo tudi trije digrafi (*lj, nj, dž*).

⁴ »*Naša tradicija pismenosti ni niti tako dolga niti tako bogata kot npr. angleška, nemška, francoska ali ruska, a je naš pravopis enostaven in transparenten in ob usvajanju ne bi smel povzročati težav.*«

3 Pravopisna zmožnost pri učenju drugega in tujega jezika

Pravopisna zmožnost je del jezikovne zmožnosti (*SEJO* 2011: 133). Nanaša se na »poznavanje in spretnost zaznavanja in tvorjenja simbolov«, ki v nekem jeziku tvorijo pisna besedila (*SEJO* 2011: 141; prim tudi Udier 2015), obenem pa se povezuje tudi z drugimi jezikovnimi zmožnostmi (npr. z leksikalno, s slovnično, tj. oblikoslovno, besedotvorno, morfonološko,⁵ in fonološko). Učenje besedišča, slovnice, izgovarjave in pravopisa je torej vseskozi povezano.

V dokumentu *SEJO* (2011) je na ravni A2 predpostavljeno, da uporabnik »/k/rajše besede, ki jih uporablja pri govorjenju, zna zapisati fonetično razmeroma pravilno (toda ne nujno v skladu s pravopisnimi pravili)«; na ravni B1 je črkovanje, postavljanje ločil in oblikovanje besedila »dovolj pravilno«, da ne povzroča težav pri sledenju; raven B2 predpostavlja, da se pri črkovanju in postavljanju ločil kljub precejšnji pravilnosti občasno še kaže vpliv maternega jezika; občasni spodrsaljaji pri črkovanju so možni tudi na ravni C1, medtem ko na ravni C2 pisanje poteka brez pravopisnih napak (*SEJO* 2011: 142).

3.1 Raziskave o pravopisni zmožnosti pri učenju drugega in tujega jezika

V. Požgaj Hadži in I. Ferbežar (2005) sta opravili raziskavo, v kateri izpostavljata napake, ki so bile opažene med pisno komunikacijo govork in govorcev slovenščine kot drugega in tujega jezika med izpiti iz znanja slovenščine na srednji in visoki ravni, pri čemer je bil njihov prvi jezik srbsčina. Opozarjata, da so v tem primeru v procesu učenja prisotne prednosti zaradi sorodnosti obeh jezikov in lažjega sporazumevanja, vendar tudi slabosti zaradi večje možnosti jezikovnih interferenc in posledičnih napak (Požgaj Hadži, Ferbežar 2005: 137). Tem interferencam je treba pravočasno posvetiti zadostno pozornost, saj so navadno nezavedne in zlahka postanejo trajne. Na pravopisni ravni so bile opažene naslednje vrste napak: 1) pisanje *ć* namesto *č*, 2) pisanje *u* namesto *v*, 3) pisanje *a* namesto *e* (v primeru polglasnika), 4) zapis po izgovoru (upoštevanje izgovorne preme ne po zvonečnosti v zapisu), 5) zapis *-o* namesto *-l* v opisnem deležniku

⁵ »Morfonologija se ukvarja s fonetično pogojenimi spremembami morfemov /.../ in morfološko pogojenimi fonetičnimi spremembami /.../« (*SEJO* 2011: 139)

moškega spola, 6) pisanje števnikov z besedo, 7) pisanje zaimkov (npr. v *sebe* namesto *vase*), 8) raba vejice (Požgaj Hadži, Ferbežar 2005: 141).⁶

Pravopisno kompetenco kot del jezikovne kompetence na ravni B1 med govorkami in govorci hrvaščine kot tujega jezika sta preverjali tudi A. Grgić in S. L. Udier (2012). Poudarili sta, da naj (po *SEJU*) pravopis na ravni B1 ne bi oviral spremljanja in razumevanja nekega besedila, to pa sta želeli tudi empirično preveriti. Avtorici sta med drugim predpostavljali, da znajo govorke in govorci samostojno pravilno napisati tiste besede in izraze, ki pripadajo njim znani leksiki. Naredili sta raziskavo s pomočjo: 1) nareka, 2) anketnega vprašalnika in 3) vodene tvorbe pisnega besedila. Analiza je pokazala, da je bila ciljna skupina sposobna pravilno zapisati skoraj vse besede in povedi ter da je poznavanje pravopisa povezano s poznavanjem leksike oz. z leksikalno zmožnostjo. Opozorili sta na prenos pravopisnih modelov s prvega jezika na drugi in tuji jezik, ki se ga učijo (Grgić, Udier 2012: 206), obenem pa sta izpostavili, da je pravopis v učbenikih za hrvaščino kot drugi in tuji jezik velikokrat zapostavljen (Grgić, Udier 2012: 207).

3.2 Identifikacija problematičnih zapisovalnih mest v slovenščini

Osnovne zapisovalne težave, ki sicer sodijo na področje pravopisne problematike v širšem smislu (prim. Dobrovoljc 2004: 114), so v slovenščini v veliki meri povezane z morfonološkim pravopisnim principom oz. z zapisovalnim razmerjem fonem – grafem. V nadaljevanju je izpostavljenih nekaj problematičnih mest pri učenju slovenščine kot drugega in tujega jezika:

- zapis glasov in sklopov: zapis polglasnika (*pes, danes, minister ...*), zapis vzglasnega *r*- pred konzonantom (*rjav, rdeč ...*), zapis vzglasnega *v*- pred (ne)zvenečim konzonantom (*včasih, vprašati, vreme ...*), zapis *-v*- za vokalom in pred (ne)zvenečim konzonantom (*ovca, drevje, pevski ...*), zapis *-v*- v prevzetih besedah (*avtor, avto ...*), zapis izglasnega *-v* v položaju za vokalom ali *r* (*odmev, domov, vrv ...*), zapis *-ol-* za nekdanji sonantični glas v položaju pred konzonantom (*volna, solza, jabolko ...*), zapis izglasnega *-l* v položaju za vokalom (*osel, vesel, je našel ...*), zapis *-l-* v položaju za vokalom in pred konzonantom (*bralci, poslušalci ...*), zapis *lj, nj* v različnih položajih (*ljubljen, ključ, življenje, manjši ...*), zapis sklopa *šč* (*iščem, sproščen, nalašč ...*), zapisovanje prevzetih besed (*absolvent,*

⁶ Postavke od 1 do 6 so bile upoštevane tudi pri pripravi ankete, ki je predstavljena v nadaljevanju.

- absoluten ...*), tudi tistih, pri katerih se zev ne zapre z *-j-* (*pacient, karrera ...*), zapis podvojenih glasov (*izziv, oddaja, soočiti se ...*);
- zapis (ne)zvenečih glasov: *k/g: sneg, drag, kdo ...; t/d: sosed, mlad, rad ...; p/b: golob, poljub, Srb ...; s/z: mraz, obraz, jaz ...; š/ž: Tomaž, nož, golaž ...*; ⁷ oblikoslovno in besedotvorno pogojene spremembe: *vra-
bec – vrabca, nizek – nizka, Srb – srbski, slasten – slastna, izpit, odpasti,
vzklikniti, podpis, predpotopni ...*; ⁸
 - zapis besed, ki imajo v južnoslovanskih jezikih podobno glasovno vrednost, vendar se za zapis uporabljajo različni grafemi, npr. *dž/ď, č/ć: džezva, noč*.

V slovenščini so v posameznih primerih v pisavi upoštevane glasovne preme-
ne, a to postane zapisovalna težava šele, ko se učeči se naučijo pravil,
po katerih so ti primeri njihovi odstopi, npr. *začiniti – začimba, grizem –
gristi, mož – moški, bogat – bogastvo*.

Identifikacija problematičnih zapisovalnih mest v slovenščini je bila
osnova za pripravo ankete, s pomočjo katere so bile pri izbrani ciljni skupini
preverjene dejanske težave v pisni rabi.

4 Raziskava

Raziskava je v širšem smislu vezana na razvijanje sposobnosti pisanja v
slovenščini, pri tem pa je preverjen tudi morebitni prenos zapisovalnih
pravil in črkovanja iz prvega jezika na slovenščino kot drugi in tuji jezik.

4.1 Namen in cilj

Namen raziskave je bil ugotoviti, s katerimi zapisovalnimi težavami se so-
očajo slovansko govoreče študentke in študenti Univerze v Mariboru (UM),
ki se slovenščine učijo kot drugega in tujega jezika. Cilj je bil identificirati
temeljne zapisovalne težave in jih preveriti s testiranjem.

⁷ Tudi v nepolnopolnomenkih besedah, npr. *ampak, ob, čez*.

⁸ Med slovenščino in hrvaščino obstaja na tej ravni tudi nekaj morfonoloških podobnosti,
npr. *-dc-*: *Gradec – Gradca* (hrv. *Gradac – Gradca*), *-dč-*: *odčitati* (hrv. *odčitati*), *-ds-*:
predstava (hrv. *predstava*), *-dš-*: *podšiti* (hrv. *podšiti*).

4.2 Ciljna skupina

Ciljna skupina so bile študentke in študenti UM, ki prihajajo z južnoslovanskega jezikovnega področja (njihov materni jezik je eden od južnoslovanskih jezikov), kar pomeni, da imajo primerljivo predznanje, ter so v študijskem letu 2019/2020 (zimski semester) ali 2018/2019 izbrali predmet *Lektorat slovenščine za tujce I*, ki je namenjen tujim študentkam in študentom UM za pridobitev temeljnih jezikovnih kompetenc v slovenskem jeziku.⁹ Ciljna skupina je vsakodnevno izpostavljena slovenskemu jeziku v okviru organiziranega pedagoškega procesa (predavanja, seminarji, seminarske vaje ipd.) in različnim jezikovnim dejavnostim (sprejemanju, tvorjenju, interakciji).

4.3 Raziskovalne predpostavke

Pri raziskavi sva izhajala iz naslednjih predpostavk: 1) Znanje slovenščine je v prvem letu študija na UM (ob vključitvi v izbirni predmet) najmanj na ravni A2 oz. B1, v drugem letu študija pa najmanj na ravni B2. 2) Pri ciljni skupini se kažejo interference fonološkega pravopisnega principa, ki ga poznajo iz svojega maternega jezika. 3) Pri govoricah in govorkah hrvaščine kot maternega jezika je zaradi fonološko-morfološkega pravopisnega principa, ki ga poznajo iz maternega jezika, manj napak kot pri tistih, ki poznajo v svojem maternem jeziku le fonološki pravopisni princip.

4.4 Metodologija dela in potek raziskave

Raziskava je potekala s pomočjo testiranja, ki je bilo zasnovano na podlagi teoretičnih izhodišč (primerjave pravopisnih značilnosti južnoslovanskih jezikov) in pregleda izsledkov že opravljenih raziskav (opaženih pravopisnih težav govork in govorcev slovenščine kot drugega in tujega jezika). Testiranje je potekalo na podlagi ankete in je bilo izvedeno novembra 2019. Anketa je bila natisnjena in pri izbirnem predmetu *Lektorat slovenščine za tujce I* razdeljena med anketiranke in anketirance. Izpolnjevanje je potekalo istočasno in pod istimi pogoji (brez možnosti uporabe jezikovnih priročnikov). Anketo je ročno izpolnilo 28 študentk in študentov, od tega 21 tistih,

⁹ Nosilec in izvajalec predmeta je Gjoko Nikolovski; predmet se izvaja 3 ure tedensko (1 ura SE, 2 uri SV).

ki so 1. oktobra 2019 začeli študirati na različnih fakultetah UM,¹⁰ in 7 tistih, ki so izbirni predmet poslušali v študijskem letu 2018/2019.

4.5 Predstavitev ankete

Anketa je bila sestavljena iz treh sklopov. Prvi sklop je vseboval vprašanja o: 1) maternem jeziku, 2) jezikih, ki jih anketiranke in anketiranci govorijo, 3) ravni znanja slovenščine, 4) rabi jezikovnih priročnikov pri pisanju v slovenščini, 5) mnenju o pomembnosti pravopisne ustreznosti besedil, 6) starosti in 7) spolu (neobvezno). V drugem sklopu je bilo predvideno vpisovanje ustreznih črk, pri čemer je bilo treba izbrati med danimi možnostmi: 1) Vpišite *a* ali *e*; 2) Vpišite *u* ali *v*; 3) Vpišite *l*, *u* ali *v*; 4) Vpišite ustrezno črko (*t/d*, *s/z*, *p/b*, *š/ž*, *k/g*). V tem sklopu je anketa vsebovala vprašanja, ki so od anketirank in anketirancev zahtevala zapis posameznih vzglasnih, medglasnih in izglasnih glasov, pri čemer se je preverjalo poznavanje zapisovanja glasov in zvonečnostnih parov. Tretji sklop je bil namenjen samostojnemu zapisovanju krajših oz. daljših jezikovnih enot: 5) Števila zapišite z besedo (*4, 11, 18, 24, 55, 60, 96, 140, 1000, 7000*).; 6) Zapišite, kaj prikazujejo slike (*sveča, noč, črv, džezva, džamija, čevapčiči, džungla, božič, Madžarska, vrečka*).; 7) Zapišite po nareku.; 8) Predstavite se (Uporabite od 60 do 100 besed.). Anketa je v tem sklopu preverjala zapisovanje števil z besedo, zlasti na bolj problematičnih mestih, ter zapis besed, ki imajo v različnih južnoslovanskih jezikih različno glasovno in zapisovalno podobo (npr. *č* ali *ć*, *dž* ali *đ*).¹¹ Preverjena je bila zmožnost ustreznega zapisovanja po nareku in tudi zmožnost samostojnega tvorjenja krajšega besedila.

Pri izboru primerov za anketiranje so bila upoštevana problematična mesta, pri tem pa je bil izbor vezan tudi na razlike v južnoslovanskih jezikih. Izbrane so bile besede, ki imajo enako ali podobno glasovno podobo (*dan, pes, človek, vzor, naslov, podpredsednik, izpit, sneg, srbski ...*), dodani pa so bili tudi primeri, ki so specifični za slovenščino in jih v drugih južnoslovanskih jezikih ne poznamo (npr. *deževen, včeraj, sladkor, nahrbtnik*), ter besedotvorno različne uresničitve (npr. *žival, kopalnica*). Pri števniki so bili izbrani tisti, pri katerih bi se lahko pojavile interference iz maternega jezika zaradi fonološkega zapisa, npr. *šestdeset*, zaradi drugačne glasovne

¹⁰ To pomeni, da so bile študentke in študenti v vsakodnevnem stiku s slovenščino približno en mesec.

¹¹ Nekatere pa ob tem tudi različno besedotvorno podobo (slov. *vrečka* – hrv. *vrećica*).

uresničitve, npr. *štiri*, zaradi drugačnih glasov in posledično vnosa grafemov, ki jih slovenščina ne pozna (npr. *ć* pri *tisoč*). Izbrano je bilo tisto slikovno gradivo, s pomočjo katerega bi se (ob ustreznem prepoznavanju prikazanega) lahko preveril morebitni vpliv neslovenskih grafemov na zapis v slovenščini, npr. *ć*¹² (*sveča, noč, čevapčič, božič*), in druge zapisovalne interference (npr. *crv – črv*). Pri nareku je bil poudarek na zapisovanju po morfonološkem principu in na razliki med slušno in pisno podobo slovenščine. V anketi je bila upoštevana v slovenščini frekventna leksika (*dan, človek, včeraj, avtobus, domov ...*), ki je v veliki meri del vsakodnevnega sporazumevanja, nadalje leksika, s katero se študentke in študenti praviloma hitro srečajo (*študijska izmenjava, nove izkušnje ...*), ter posamezni primeri manj znane leksike za raven A2/B1 (*ključavnica, delavnica ...*). Število primerov posameznih nalog je bilo uravnoteženo, kar omogoča primerljivost in relevantnejšo statistiko.

4.6 Rezultati

V raziskavi je sodelovalo 28 študentk in študentov. Materni jezik anketirancev in anketirank je bil eden izmed južnoslovanskih jezikov, in sicer v 60,7 % hrvaščina (17/28), v 21,4 % srbsščina (6/28), v 10,7 % makedonščina (3/28) in v 3,6 % bosanščina (1/28). V enem primeru ni bilo navedenega podatka o maternem jeziku (3,6 % oz. 1/28).

Jeziki, ki jih še govorijo: angleščina (27/28), nemščina (14/28), srbsščina (2/28), francoščina (1/28), slovenščina (6/28). Večinoma so zapisali, da govorijo dva tuja jezika (15/28 oz. 53,6 %)¹³ oz. en tuji jezik (10/28 oz. 35,7 %),¹⁴ v dveh primerih tri (2/28 oz. 7,1 %),¹⁵ v enem primeru pa štiri (1/28 oz. 3,6 %).¹⁶

Pri jezikovni ravni za slovenščino sta bila skladno s predpostavko o jezikovnem predznanju anketirank in anketirancev ponujena odgovora A2/B1 in B2. Prvo možnost je izbralo 15 od 28 (53,6 %), drugo pa 12 od 28 (42,8 %). Raven A2 je obkrožil eden od 28 (3,6 %).

Na vprašanje, ali pri pisanju v slovenščini uporabljajo jezikovne priročnike (pravopis, *SSKJ*, portal *Fran ...*), jih je pritrdilno odgovorilo 14

¹² Problematika sodi v pisavoslovje (prim. Dobrovoljc 2004: 115).

¹³ V treh primerih je bila med njimi navedena slovenščina.

¹⁴ V devetih primerih je to angleščina, v enem je bila navedena slovenščina.

¹⁵ V enem primeru je bila med njimi navedena slovenščina.

¹⁶ Angleščina, nemščina, srbsščina, slovenščina.

od 28 (50 %), nikalno pa 13 od 28 (46,4 %); v enem primeru odgovora ni bilo (3,6 %).

Mnenje o pomembnosti pravopisne ustreznosti besedil so izrazili vsi anketiranci in anketiranke. Strinjajo se, da je pravopisna ustreznost besedil pomembna (odgovor *da* jih je izbralo 28 od 28, tj. 100 %).

O svoji starosti je poročalo 25 od 28 študentk in študentov; večina jih je bila stara 19 oz. 20 let (18 let: 5/28 oz. 17,9 %; 19 let: 12/28 oz. 42,8 %; 20 let: 8/28 oz. 28,6 %; brez odgovora: 3/28 oz. 10,7 %).

Vprašanje o spolu je bilo neobvezno, a so odgovorili vsi anketiranci in anketiranke; prevladovale so študentke (ženski spol: 24/28 oz. 85,7 %; moški spol: 4/28 oz. 14,3 %).

V nadaljevanju je narejena analiza rezultatov po posameznih nalogah. Prikazana je statistika pravih in nepravilnih odgovorov, pri čemer je (ne)pravilnost določena glede na jezikovnonormativna določila slovenskega knjižnega jezika. Navedeni so tudi nepravilni zapisi.

	Beseda	Ustrezen zapis	Neustrezen zapis
1. naloga: Vpišite <i>a</i> ali <i>e</i>.	deževen	24	4
	dan	22	6
Bil je dežev__n d__n.	pes	23	5
Sosedov p__s je moral k veterinarju.	zvezek	28	0
V zvez__k je napisala os__m povedi.	osem	26	2
Pet__r je zelo dob__r člov__k.	Peter	15	13
	dober	24	4
Dan__s zjutraj je bila po nižinah m__gla.	človek	28	0
	danes	25	3
	megla	20	8

Slika 1: 1. naloga

Anketiranke in anketiranci so 1. nalogo reševali zelo uspešno. Stoodstotna uspešnost je bila zabeležena v dveh primerih (*zvezek* in *človek*), visok odstotek pravilnosti je bil prisoten tudi v drugih primerih (*osem*, *danes*, *dober* ...). Nekoliko slabši rezultat je bil pri samostalniku *megla* (*magla*), največji vpliv drugih južnoslovanskih jezikov pa je bil prisoten pri zapisu imena *Peter* (*Petar*), kar pomeni, da jih skoraj polovica ni razmišljala o slovenjenju osebnega imena.

		Beseda	Ustrezen zapis	Neustrezen zapis
2. naloga: Vpišite <i>u</i> ali <i>v</i>.		ugrizniti	13	15
__grizniti	__strašiti se	ustrašiti se	19	9
__zeti	__zor	vzeti	24	4
__hod	naslo__	vzor	17	11
ko__ček	E__ropa	vhod	26	2
__mazan	__čeraj	naslov	28	0
		kovček	28	0
		Evropa	25	3
		umazan	27	1
		včeraj	25	3

Slika 2: 2. naloga

Dobri rezultati so razvidni tudi iz statistike 2. naloge. Dve besedi sta bili pravilno zapisani v vseh primerih (*naslov*, *kovček*), visok delež pravih odgovorov pa je značilen tudi za večino drugih besed (*umazan*, *vhod*, *včeraj*, *Evropa* ...). Slabši rezultat je prisoten v primerih *vzor* in *ustrašiti se*, najslabši pa pri zapisu vzglasnega glasu pri glagolu *ugrizniti*.

		Beseda	Ustrezen zapis	Neustrezen zapis	Brez odgovora
3. naloga: Vpišite <i>l</i>, <i>u</i> ali <i>v</i>.		stol	28	0	0
		žival	26	1 (<i>u</i>)	1
		vesel	28	0	0
sto__	živa__	domov	28	0	0
vese__	domo__	dolg	28	0	0
do__g	so__za	solza	19	8 (5-krat <i>u</i> , 3-krat <i>v</i>)	1
jabo__ko	dela__nica	jabolko	28	0	0
kopa__nica	ključa__nica	delavnica	25	3 (2-krat <i>l</i> , 1-krat <i>u</i>)	0
		kopalnica	25	3 (3-krat <i>u</i>)	0
		ključavnica	17	11 (10-krat <i>l</i> , 1-krat <i>u</i>)	0

Slika 3: 3. naloga

Tudi v 3. nalogi je bila izkazana velika uspešnost pri reševanju (*stol, vesel, domov, žival ...*). Največ neustreznih zapisov je bilo zaznanih pri samostalniku *ključavnica (ključalnica, ključaunica)*; nekoliko več težav je bilo tudi pri samostalniku *solza (souza, sovza)*, medtem ko sta bili besedi *jabolko* in *dolg* v vseh primerih zapisani ustrezno.

			Beseda	Ustrezen zapis	Neustrezen zapis
4. naloga: Vpišite ustrezno črko.			sladkor	26	2
			podpredsednik	13	15
t/d	sla__kor	po__predsednik	glasba	19	9
s/z	gla__ba	i__pit	izpit	24	4
p/b	nahr__tnik	sr__ski	nahrbtnik	20	8
š/ž	te__ko	mo__ki	srbski	17	11
k/g	sne__	__do	težko	24	4
			moški	27	1
			sneg	28	0
			kdo	25	3

Slika 4: 4. naloga

Visok odstotek pravih zapisov je značilen tudi za 4. nalogo. Ni bilo zaznanih večjih težav pri ustreznem zapisu besed, kot so npr. *sladkor, kdo, izpit, težko*, nekoliko več težav je bilo pri zapisu samostalnika *nahrbtnik*. Prenos zapisovalnih pravil iz prvega jezika je bil večji v primerih *podpredsednik, srbski* in *glasba*. Pozitivni prenos iz maternega jezika lahko predpostavljamo v zapisu besed *sneg* in *moški*.

Največ zapisovalnih težav se kaže pri števnikih 96 in 55, a bi bili rezultati nekoliko boljši, če ne bi upoštevali napake, vezane na zapisovanje besed skupaj oz. narazen. Podobno je pri zapisu števnikov 140 in 24. Največ težav zaradi fonetičnega zapisa je bilo pri števniku 60 (*šezdeset*). Skoraj neznamen negativni prenos zapisovanja glasov se kaže pri števniku *tisoč (tisoč, tisuč)* in na ravni konzonantskih sklopov *št/čt (štiri – četiri, štiriindvajset – četiri in dvadeset)*. Vpliv maternega jezika se je v manjši meri pokazal tudi v priponskem *-najst : -naest*.

5. naloga: Števila zapišite z besedo.			
4	_____	11	_____
18	_____	24	_____
55	_____	60	_____
96	_____	140	_____
1000	_____	7000	_____
Beseda	Ustrezen zapis	Neustrezen zapis	Brez odgovora
štiri	26	2 četiri (2)	0
enajst	23	4 jedenajst (2), enajest (1), enaest (1)	1
osemnajst	22	6 osamnajst (2), osamnaest (1), osemnajest (1), osamdeset (1) osemnaes (1)	0
štiriindvajset	15	13 štiri in dvajset (7), štiri in dvadeset (1), štiri in dvajst (1), štiri in dvajest (1), štiri in dvajeset (1), štiriindvajset (1), četiri in dvadeset (1)	0
petinpetdeset	7	21 pet in petdeset (3), petinpedeset (14), pet in pedeset (4)	0
šestdeset	17	11 šezdeset (7), šesdeset (4)	0
šestindevetdeset	6	22 šest in devetdeset (4), šestindevedeset (11), šest in devedeset (7)	0
sto štirideset	8	19 stoštirideset (4), stoinštirideset (4), sto in štirideset (4), stoinštirideset (1), štirideset in sto (1), stoštirideset (2), stoštrdeset (2), sto štirdeset (1)	1
tisoč	26	2 tisoč (1), tisuč (1)	0
sedem tisoč	19	9 sedemtisoč (6), sedem tisoč (1), sedem tisuč (1), sedem tisočo (1)	0

Slika 5: 5. naloga

Zapis prikazanega na sliki 6 je bila težja naloga, saj so morali anketiranci in anketiranke najprej razpoznati predmetnost oz. pojavnost na slikah. Prav zaradi tega se je v tej nalogi pojavilo več mest brez odgovora (npr. za sliko *džezve*, *džamije* in *črva*), nekateri odgovori pa so bili drugačni od predvidenih in niso izpostavili zapisovalne problematike (npr. *gozd*, *voščilnica*). Kljub temu je naloga pomembno doprinesla k rezultatom, saj je pokazala na zgolj minimalne interferences maternega jezika pri zapisovanju glasov (*đezva*, *Mađarska*, *čevap*, *Božić*). Samostalnik *božič* ima sicer največ neustreznih zapisov, a so ti tudi posledica neupoštevanja male začetnice

(medtem ko se je zapis z mehkim *ć* pojavil le v treh primerih). V zapisih lahko prepoznamo tudi vpliv posameznega jezika, npr. makedonščine (*Božik, svekja*).

6. naloga: Zapišite, kaj prikazujejo slike.				
Beseda	Ustrezen zapis	Neustrezen zapis oz. nepredviden odgovor		Brez odgovora
sveča	17	5	luč (4), svekja (1)	6
noč	21	6	meseč, luna (2), mesec (1), mesečina (1), večer (1), mesec in zvezde (1)	1
črv	16	3	crv (1), glista (1), gusjenica (1)	9
džezva	9	9	dežva (2), džezvica (2), lonček (2), gjezve (1), ponev (1), kotlec (1)	10
džamija	13	5	dzamija, hram (1), cerkev (1), crkva (1), stolp (1), Moskva (1)	10
čevapčići	10	14	čevapi (6), čevap (1), čevap (2), čvapi (1), burek (1), kruh (1), kruhi (1), pecivo (1)	4
džungla	10	12	đungla (3), drevesa (1), drevesa, palme (1), šuma (1), jesen (1), gozd (3), pragozd (1), gozd, tropi (1)	6
božič	5	18	Božič (1), voščenska/Božič (1), Božić (3), Božik (1), srečen Božič (6), vesel Božič (3), srečan Božič (1), Srečen Božiček (1), voščilnica (1)	5
Madžarska	15 ¹⁷	8	Mađarska (3), zemljevid Mađarske (1), Madzarska (1), dežela (1), Nemška (1), zemljevid (1)	5
vrečka	20 ¹⁸	5	vrečko (2), torba (2), kesa (1)	3

Slika 6: 6. naloga

¹⁷ V enem primeru je bilo napisano *zemljevid Madžarske*, v dveh pa *država Madžarska*.

¹⁸ V enem primeru je pisalo *darilna vrečka*.

7. naloga: Zapišite po nareku.

Vsako leto je objavljen razpis za študijske izmenjave. Lani sem se prijavil, izpolnil vse potrebne obrazce in se z avtobusom odpravil v manjše italijansko mesto. Paziti sem moral, da sem izstopil na pravi postaji. Na izbrani univerzi sem spoznal veliko novih prijateljev iz različnih držav in si pridobil številne nove izkušnje. Udeleževal sem se tudi obštudijskih aktivnosti. Všeč mi je bil italijanski način življenja; posebej zanimiv se mi je zdel njihov popoldanski počitek.

Slika 7: 7. naloga

Pri nareku je bilo največ težav, ki se nanašajo na zapis po fonološkem in ne morfonološkem pravopisnem principu, npr. *otpravil/odpraviu, raspis, ispolnil/ispovnio, obrasce, iskušnje, popoudanski*. Nekaj napak se je pojavilo tudi pri zapisu posameznih glasov, npr. *nj, lj, u/v (manše, objavljen, vdeleževal, u sako, ušeč ...)*, pri čemer so prišle do izraza tudi posamezne interference iz prvega jezika (*zanimljiv, učec*).¹⁹ Težave so nastale tudi pri razpoznavanju manj znanih zvez, npr. za »se mi je zdel« so se pojavili zapisi *sem jezdit, sem jezdeo, sem jaz deo*. Zaznanih je bilo nekaj samokorekcij, npr. *autobusom > avtobusom, sam > sem, ispolnil > izpolnil, u sako > vsako*, in tudi ena hiperkorekcija (*razpiz*). Skoraj brez napak pa sta bili zapisani besedi *italijanski* in *življenje*. Primerjava med ravnijo A2/B1 in B2 je pokazala, da je bilo pri slednji bistveno manj napak.

8. naloga: Predstavite se. Uporabite od 60 do 100 besed.

Slika 8: 8. naloga

Pri tvorbi samostojnega krajšega besedila je bilo predpostavljeno, da bodo anketiranke in anketiranci uporabili njim znano besedišče in tako znižali število napak. Izkazalo se je, da so se napake pojavljale na vseh jezikovnih ravneh. Z zapisovalnimi težavami so bile povezane npr. naslednje napake: 1) ohranjanje neobstojnega polglasnika: *imam pesa (2), volim šetat pesa*; 2) zapolnjevanje hiata z *j*: *zelo mam rada socijologijo*; 3) zapis glasu *u* z *v*: *se bom tukaj boljše navčila, nobena ovira me ne bo vstavila*; 4) zapis glasov *lj/l*: *imam prijatele, poslušam glasbo, v Skoplju*; 5) neupoštevanje

¹⁹ V enem primeru se je pojavil tudi brezpredložni orodnik (*avtobusom* 'z avtobusom').

morfonološkega pravopisnega principa pri zapisu glasov: *razumem srpsko, mam rada glazbo*; 6) raba predlogov *s/z*: *z plavanjem, z prijateljicom Sarom, z prijateljicom, z tem*; 7) zapis števnikov: *devetindevedeset*. Na posameznih mestih je bilo ugotovljeno, da so kljub ustreznemu zapisu v prejšnjih nalogah (npr. *srbski, glasba, šestindevedeset*), pri tej nalogi naredili napako, kar kaže na nekonsistentnost rabe pravil v novih okoliščinah, kakršna je tvorba besedila. Manj napak je bilo opaženih pri anketirankah in anketirancih na ravni B2.

5 Sklep

Ugotovljeno je, da je razkorak med zapisom in izgovorom, značilnim za slovenščino, ciljni skupini v manjši meri povzročal težave pri zapisovanju besed in da so bile interference iz maternega jezika (npr. *dezva, Božić, četiri, zanimljiv*) prisotne le pri posameznih študentkah in študentih, zlasti na ravni A2/B1. Največ opaženih težav je izhajalo prav iz morfonološkega pravopisnega principa, ki ga v maternem jeziku ne poznajo (npr. *otpravil, srpski, glazba*). Pri tem ni bilo zaznanih statistično pomembnih razlik v napakah glede na prvi jezik (hrvaščina : srbščina, makedonščina). Pri anketirankah in anketirancih se je potrdilo, da v drugem letu študija na Univerzi v Mariboru izkazujejo znanje slovenščine na ravni B2, saj se na ravni zapisovanja glasov le občasno kaže manjši vpliv maternega jezika (npr. *uzor* 'vzor'). Preklapljanje med pravopisnimi principi je bilo za vse nekoliko težje pri nareku in samostojni tvorbi besedila, kljub temu pa je opazno, da so študentke in študenti že zmožni pravopisnega nadzora pri črkovanju in samokorekcije (*autobus* > *avtobus, ušeč* > *všeč*). Zanimivo je, da je visok delež pravilnega zapisa prisoten tudi v primerih, pri katerih imajo materni govorci in govorke zapisovalne težave (npr. *življenje, italijanski*), kar lahko razložimo tudi s pozitivnim prenosom znanja iz maternega jezika (*italijanski* < hrv. *talijanski*). Opozoriti pa je treba, da rezultatov raziskave ne moremo posploševati, saj je bila v anketiranje vključena specifična ciljna skupina, tj. študentke in študenti, ki so v okviru pedagoškega procesa in tudi sicer vsakodnevno izpostavljeni slovenščini, ob tem pa so tudi visoko motivirani za njeno učenje.

Viri in literatura

Helena DOBROVOLJC, 2004: *Pravopisje na Slovenskem*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Ana GRGIĆ, Sandra Lucija UDIER, 2012: Pravopisna kompetencija na razini B1 u hrvatskome kao inome jeziku. *Lahor, Časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik* 14/2. 204–220.

Hrvatski pravopis. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2013. Dostopno na <https://pravopis.hr/index.php>; pridobljeno 18. 11. 2019.

Dževad JAHIĆ, Senahid HALILOVIĆ, Ismail PALIĆ, 2000: *Gramatika bosanskoga jezika*. Zenica: Dom štampe.

Блаже КОНЕСКИ, 1981: *Граматика на македонскиот јазик*. Скопје: Култура, Македонска книга, Мисла, Наша книга.

Maja MARIJANOVIĆ, 2012: *Pravopisi u 20. stoljeću*. Završni rad. Osijek.

Mihaela MATEŠIĆ, 2018: *Pravogovor i pravopis. Izazovi suvremene hrvatske standardologije*. Rijeka.

Vesna POŽGAJ HADŽI, Ina FERBEŽAR, 2005: Tekst između slovenskog i srpskog jezika (tipične pisane pogreške na ispitima iz znanja slovenskog kao drugog jezika). *Prilozi proučavanju jezika* 36. 137–146.

SEJO 2011: *Skupni evropski jezikovni okvir: učenje, poučevanje, ocenjevanje*. Prevedla Irena Kovačič. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Urad za razvoj šolstva. Dostopno na: <https://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/SEJO-komplet-za-splet.pdf>; pridobljeno 18. 11. 2019.

Ljiljana SUBOTIĆ, Dejan SREDOJEVIĆ, Isidora BJELAKOVIĆ, 2012: *Fonetika i fonologija: ortoepska i ortografska norma standardnog srpskog jezika*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet Novi Sad.

Sandra Lucija UDIER, 2015: Pravopisna kompetencija. *Hrvatski B2: Opisni okvir referentne razine B2*. Zagreb: FF press. 381–387.

Drago UNUK, 2009: Pravopisna načela v slovenskem pravopisu. *Revija za elementarno izobraževanje* 2/4. 27–36.

Summary

Based on a survey, the research examined how different orthographic principles influenced learning Slovene as a second and foreign language by the speakers from the South Slavic language area. We were particularly interested in spelling problems which resulted from the Slovene morphological orthographic principle and other interferences from the first language (mother tongue), that occur in the writing process. The target group were students of both genders at the University of Maribor who studied Slovene as a second and foreign language at the elective course *Lectorate of Slovene for*

Foreigners 1. The survey verified an appropriate spelling of semi-vowels, phonemes *u*, *v* and *l* and voicing pairs as well as an ability to follow morphological principle and to write with appropriate graphemes. We discovered that the discrepancy between the spelling and the pronunciation typical for Slovene caused the target group only a small amount of difficulty in writing and that the interferences from the mother tongue were more obvious, especially at the A2 / B1 level. Most difficulties resulted from the morphological orthographic principle, which is evident in the following examples, *srpski*, *glazba*, *otpravil*. It was more difficult for the students to switch between the two principles when taking dictation and creating texts independently. We also noticed that female and male students were capable of orthographic control when spelling, as well as of self-correction. However, the results of the research cannot be generalized, as a specific target group of students included in the survey was exposed to Slovene language on a regular basis, within the pedagogical process, and was also highly motivated to learn Slovene.